

M A R T I N M C D O N A G H :
L E E N A N E S Z É P E

Örökös ítéletidőben

A kaposvári stúdió-előadáson jobb drámának bizonyul a kortárs író szerző darabja, mint a tavalyelőtti magyarországi ősbemutató, a Vígszínház Házi Színpadán. Különböbbnek, mélyebbnek, keserűbbnek tűnik. Most nem komédielemekkel teletűzdelt krimit látunk, hanem az Isten háta mögött élő szereplők mosolyogtatóan szárnalmas viaskodását az életért, amelyet - egymásra utaltan - csak egymás

ellenében vívhatnak meg. Erős atmoszférát teremt már maga a díszlet is (a szlovák Juraj Fabry munkája): sötét téglafalak határolják a (szöveg utalásai szerint a falutól távol, a hegyen álló) ház szűkös „nappaliját”, amely konyhaként is funkcionál. Hátralátványban egy kicsi ablak, amely mögött - a bejárati beszögellésen túl - szintén sötét téglafalak állnak. Először az ablakon keresztül látjuk az érkezőket: valamennyien csapzottak, csatagosak, sárosak. Az üvegen is többnyire vízcseppek peregnek alá: itt szinte mindig zuhog az eső. Ennek az elzárt vidéknek a lakói örökös ítéletidőben élnek. Ha nagy ritkán

kisüt a nap, az ablakon át halvány fénysugár hatol be a szobába. Miközben a bentlakók igyekeznek megmártózni benne, gyorsan el is enyészik.

A színpadkép örömtelen, szűkös világ képzetét kelti, egyfajta bezártságérzést sugall. Ez határozza meg az itt élők sorsát. Az öreg Mag - miután másik két lánya már férjhez ment - mindent elkövet azért, hogy legkisebbik lányát maga mellett tartsa. A fiatalágán túljutott Maureen ugyan folyton hadakozik az anyjával, de nem tud elszakadni tőle. Nincs is miért lázadnia, hiszen egyetlen férfit sem ismert eddig, akivel önálló életet kezdetet volna. De most egy búcsúesten találkozik Patóval - éjszakára föl is hozza magával -, vele talán megismerhetné a szerelmet. A férfi, aki vendégmunkásként Angliában dolgozik, másnap elutazik, de egy levélben megkéri a lány kezét. Mag azonban elégeti a levelet, így Maureen csak az anyja véletlen elszólásából tudja meg, hogy Pato hazajött, és találkozni akar vele, mielőtt elutazik Amerikába. A lány azonban hiába rohan az állomásra, csak képzelet, hogy utolérte a férfit. Csak képzelgés

az is, hogy megbeszélte Patóval: hamarosan utána megy Amerikába. Maureen dühödten olvassa Mag fejére az ellene elkövetett vétkeket, a szemébe vágja, hogy mégsem sikerült megakadályoznia a házasságukat. Az anyja már nem válaszol. Nem élte túl azokat a csapásokat, amelyeket az elborult indulatú Maureen adott le rá a pizskavással. A temetés után a lány készülődik a nagy

Ha némi szárnalmat érez, azonnal „offenzívába lendül”: szívességeket kér, teát készít, kását főzet. Ő így kommunikál a világgal. Miközben már senkinek semmi szüksége rá, nem engedi, hogy semmibe vegyék: azt közli minden gesztusával, hogy neki igenis szüksége van a többiekre.

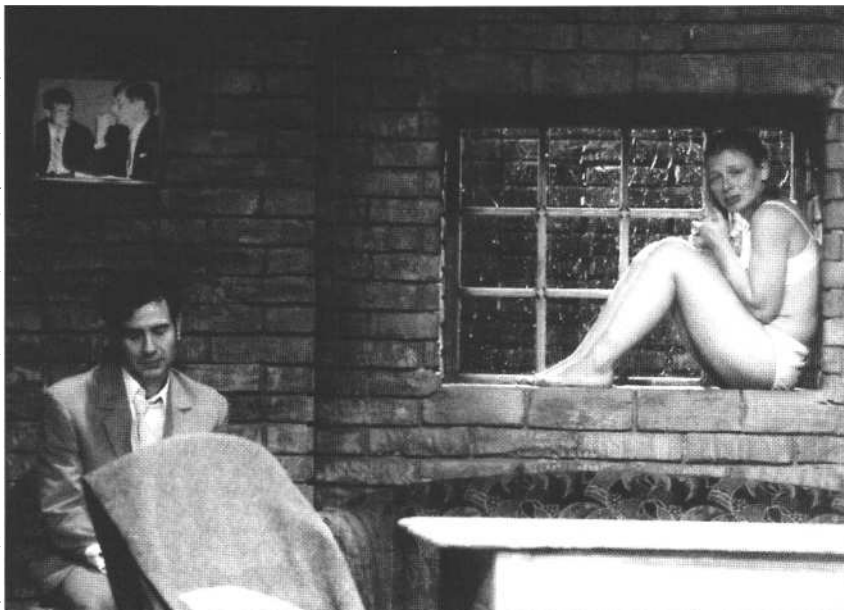
Lázár Katiról ebben a ziccerszerepben is bebizonyosodik, hogy jó ízlésű, mérték-

tartásra kész csapatjátékos. Nem akarja, hogy róla szóljon az előadás. A figura jellemzésében a kapcsolatok, a viszonyok kidolgozására helyezi a hangsúlyt. Magas szintű technikai tudásából épp annyit mozgósít, amennyi még nem feszíti szét az előadás egységét, amivel még nem állítja megoldhatatlan feladat elé a partnereit. Igyekszik helyzetbe hozni őket, maga is ezekből a helyzetekből építkezik. Emlékezetes, szép alakítást látunk tőle. Meglepetést kelt Horváth Zita, aki néhány mondatos szerepeknél nagyobb feladatot eddig nem kapott Kaposvárott. Most

egyenrangú partnere Lázár Katinak. Nem színes,

inkább erőteljes a játéka. Alakításában valami csöndes, átható szomorúság lengi be Maureen figuráját. Van valami esetlenség, védtelenség benne is, ami azt jelzi, hogy nem pusztán az anyja lelki terrorja kárhajtotta őt a vénlányságra. Gyöngesége palástolására nagyon mélyről kell fölszakítania az erőt, ezért változik védekezése időnként kegyetlenségé. Es közben fölszakadnak a régi sebek is: a titkolandó emlékek azokról az időkről, amikor nem volt egészen a maga ura, az idegszematóriumról, ahonnan végül az anyja hozta ki.

Radoslav Milenković rendezése Maureen figurája köré építi az előadás gerincét adó gyönyörű motívumsort. Az első felvonásban, amikor váratlanul kisüt a nap, Maureen föltelepszik az ablakpárkányra, behúzódik a sarokba. Nektartja arcát a fénynek, mint aki nyugalmat, boldogságot talált - pillanatokra békét a világgal, harmóniát önmagával. A Pato éjszakai látogatása utáni reggelen Maureen melltartóban, bugyiban jelenik meg az anyja előtt. Ez éppolyan provokáció, mint az, hogy férfit hozott a házba. Kérkedni akar a „kalanddal”, ami Pato ittassága

Tóth Géza (Pato) és Horváth Zita (Maureen) (Simarafotó)

utazásra, de Raytól, Pato öccsétől váratlanul megtudja, hogy a férfi egyik amerikai rokonát veszi el.

A szerb Radoslav Milenković - aki tavaly a *Murlin Murlót* állította Kaposvárott szín-padra - nem krimit és nem melodramát rendezett az anyagból. Az összebékíthetetlen emberi igazságokra érzékeny realista játékot készített, amelyet a legemlékezetesebb pillanatokban lírai hangulatokkal árnyalt, poétikussá emelt. Ehhez megfelelő partnerekre talált a színészekben is.

Egy öregasszony ül középen a hintaszékben (amely inkább tolszéknek tűnik), és sír. Hangtalanul, szégyenlősen, magába roskadva. Ezzel a képpel indul az előadás. Mag (Lázár Kati) magányában elötörő csöndes fájdalommal ellenpontozza azt a harsányságot, ahogy a lányával veszekszik, azt a kíméletlenséget, ahogy követelődzik. Magnek szüksége van a szeretetre, a gondoskodásra, de ezt csak kizsarolni képes. Szerencsétlennek, esetlenségnek látszik, de ha magára marad, kiderül, jól elboldogul maga is a konyhában. Ha idegen érkezik, magába húzódik, lopva figyel a másikat, hogy miképp reagál a panaszaira.

miatt valójában nem is esett meg. Mag természetesen szapulja a lányát, le akarja jártni a férfi előtt. A provokációra kíméletlenséggel felel: záporoznak az övön aluli ütése. Mag előhozakodik a szégyenfolttal, az elmeogyinteztetben eltöltött évekkel is. Közben Maureen ismét az ablakba telepedett. Előbb - Patóval is incselkedve - szexisen, kihívóan ül ott. Az idegszanatórium említésére azonban összevág, megremeg. Majdnem meztelensége most már a védtelenség, kiszolgáltatottság érzetét kelti. Összezárja a karjait a melle előtt, felhúzza a lábát. Fázik, összegörnyed.

Az előadás záróképe ugyanezt a motívumsort folytatja. Ismét az ablakban látjuk Maureent. Anyja temetése után, Pato házasságáról értesülve ismét feltelepszik a párkányra. Magába roskadva ül. Merev, monoton mozdulatokkal kezdi kipakolni a holmikat, amelyekkel Amerikába akart utazni. Egy zacskóból előkerülnek a tisztálkodási szerek is: szappan, fogkefe, egy összezárható műanyag pohár. Már-már szinte eszelős tekintettel nézi az elmés, divatjamúlt szerkezetet, a kihúzva egymásba kulcsolódó, egyre szélesebb színes műanyag gyűrűket. Aztán följük emeli a tetőt, és egyetlen határozott mozdulattal összezárja a poharat. Nincs tovább, magánya végképp bezárult. Maureen visszazuhan a tudatvesztés sötétjébe.

Gyönyörű az a játék is, ahogy Maureen és Pato (Tóth Géza) bontakozó kapcsolatát ábrázolja az előadás. A férfi kívánja a lányt, de megérti félelmeit, elfogadja gátlásosságát.

A konyhában beszélgetnek - suttogva, nehogy felébresszék Maget. Közben teát főznek - összekapaszkodva, egymás mozdulatait irányítva. Így a rutinszerű, primitív akciósorból váratlanul erotikus fűtöttségű, lassított, érzéki tánc alakul ki. Afféle előjáték a be nem teljesedő szerelemhez.

Meglepetés Tóth Géza játéka is. Tőle többnyire kemény, kissé agresszív, cinikus figurákat szoktunk látni. Most lágy, visszafogott, némileg bizonytalan, érzelmes alakot formál. Jó érzékkel oldja meg Radoslav Milenković Pato „levéljelenetét” is. Ez a részlet igencsak kilóg a darabból, arra emlékeztet, hogy a dráma eredetileg hangjátéknak készült, hiszen a szerző felrúgja az addigi, realista, idéző játékkonvenciót, és mindenféle szituáción kívül egyszerűen csak felolvastatja férfi főhősével a Maureennek címzett levelet. A rendező azonban nem törí meg a helyszínnek eddigi zártságát, nem kísérletezik azzal, hogy Patót egy londoni építkezés rekvizitumai közé helyezze el. Egyszerűen csak leülteti Maureenék asztalához. Csupán egy fejgéppel világítja meg, azt az érzetet keltve, mintha látomást látnánk: így képzeli magát vissza a levelet író Pato a távoli Leenane-be, így vágyódik a férfi után a levelét váró Maureen.

Groteszk hangulatokkal árnyalja a történetet az előadás egy másik visszatérő motívuma. A házból menekülésszerűen távozó Pato elcsúszik a bejárat előtti felázott talajon. Káromkodik egyet, majd feltápáskodik. Mi az ablakon keresztül látjuk őt, ahogy

esetlenül ágaskodik. Sáros arca az ablakhoz tapad, piszkos keze sárfoltot hagy az üvegen. Ezt néhány perc múlva eltünteti az egyre csak zuhogó eső. Később hasonlóképp csúszik el a bejáratnál Pato öccse, Ray is. A hegytetőn élő nők ugyan védtelenek, egymásnak kiszolgáltatottak, de úgy látszik, a hozzájuk látogató férfiak is esetlenek, szerencsétlenek.

Jól illeszkedik az előadásba a Rayt játszó Nagy Viktor is, pedig a szerepe igencsak problematikus: nincs igazi drámai funkciója, pusztán üzeneteket közvetít, afféle újabb kori hírnök ő. Nagy Viktor hanyag mozgású, felületes, némileg infantilis fiatalembert formál, aki érdekessége ellenére is mindig megőrizte magában a jóra való gyereket. Ilyenek a többiek is. Rossz és jó él együtt valamennyiükben. Ki tudja, ki tehet róla, hogy csak veszíthetnek?

Sándor L. István

Martin McDonagh: Leenane szépe (kaposvári Csiky Gergely Színház)

Fordította: Upor László. Dramaturg:

Merényi Anna. Díszlet: Juraj Fabry.

Jelmez: Szűcs Edit. Segédrendező: Váradi

Szabolcs. Rendező: Radoslav Milenković.

Szereplők: Lázár Kati, Horváth Zita, Tóth Géza, Nagy Viktor.

E U G É N E L A B I C H E : A L O U R C I N E U T C A I G Y I L K O S S Á G MESE A SEMMIRŐL

Szoba vagy inkább terem. Félkör alakú komor falak, a falakon szimmetrikusan elhelyezett arcképek sűrűn egymás mellett. Balra magas kandalló. Fölötte nagy tükör. A kandallópárkányon két gyertyatartó, óra. Sötét. Ajtók nyílnak. Ot ajtó nyílik egyre gyorsabban, egyre szélesebben. Az ajtók alsó része üveg. A sárga üvegen sejtelmes fény szűrődik át. Az öt ajtón nagy, fekete-fehér portrék. Folyton nyílnak az ajtók. Zene, egyre ütemesebb. Kezdődik a szellemjárás. A fantomok, rémek, láthatatlan lények egyre gyorsabban nyitogatják az ajtókat, egyre hektikusabban járnak ki-be, keresztül-kasul az öt ajtón. Az ajtóra és falakra függesztett képek egyikén mintha George Washingtont ismerném fel, a másikon mintha Edgar Allan Poe lenne. A mester. Kezdődik *A Lourcine utcai gyilkosság*. Vagy ha már Edgar Allan is itt van, akkor *A Morgue utcai kettős gyilkosság*. Az ajtók nyílása, a láthatatlanok ki-be járása

alábbhagy, lassan abbamarad. Még mindig sötét. Jobbról belép egy rizsposor arcú, lakájarokás valaki. Kevés fény. Lassan, merev járással, mint valami fantom végig-megy a színpadon, középre ér, hátat fordít a közönségnek, a hátsó fekete függöny felé megy. A kandallón lévő óra üt. Tizenegyet. A lakáj kivesz mindkét mellényzsebéből egy-egy zseborát. Óraütés elhallgat. Meg-állapítja: tizenegy óra. Órákat visszateszi a zsebébe. Óra még egyet üt. Lakájarokás valaki feddően ránéz a kandallón álló órára. Még mindig sötét van. Miféle tizenegy óra? Délelőtt vagy este? Vagy mégsem tizenegy óra. Fekete humor. Azaz sötét van, félelmetesen sötét, még alig éltük túl a szellem-járás, máris új szellemek jönnek óraütés formájában. Titok kezdődik. Itt az idővel van baj. Ha nem tudjuk, hogy hány óra van, akkor baj lesz. Éppen erről van szó: hogy nem tudjuk (és a színpadon levők sem tudják), hogy hány óra. Söt, hányadika.

Milyen nap. *Noch dazu* milyen év. Ez az expozíció.

Aztán jön egy másik expozíció: a darabbeli történeté. Úr későn kel, másnapos, hosszan nyújtózkodik. Úr kijön a fekete függöny mögül, eszerint ott az ágy. Úr áll fűzőben, nadrágban, leissza a vázában lévő virágról a vizet (mert másnapos), elmélkedik az éjszakájáról.

Miért pont Labiche? - kérdezhetnénk. Merthogy nem valami élvonalbeli szerzőről van szó. Az igen bonyodalmas történet végtelenül egyszerű. A semmiről szól, arról a semmiről, ami nem kavarja fel a gyomrot, nem okoz zavart. A kényelmes, megbízható semmiről. A félreértésről, a tévedésről, amiről ki kell derülnie, hogy félreértés, tévedés. Hogy semmi. Ki kell számukra, a színpadon levők számára is derülnie annak, hogy semmi sem történt. Polgári kényelem-ben kell hátrádólnie a nézőnek a székből, és polgárian kényelmes semmit fog kapni az